

דף טז.

שישה דברים נאמרו בשדים, ג' כמלאכי השרת וכו'.

[א] מהא דאוכלין ושתין ופרין ורביין ומתים כבני אדם משמע דיש להם גוף. סתירה בזה.

תוכן ענינים

- א. בענין מהות של שדים.
- ב. בענין איסור הסתכלות בכהנים בשעת נש"כ.
- ג. בענין סמיכה ואין שבות במקדש.
- ד. בענין למ"ל למעוטי נשים מסמיכה.
- ה. בענין מ"ט דת"ק דאוסר לנשים לסמוך.
- ו. בענין אי נשים מברכות על מצות שהז"ג.

- א. הרמב"ן (פי אחרי מות י"ז ז') כתב דשדים יש להם גוף, ולא דמי לשאר כל הבריאה, דהכל נברא מדי' יסודות דהם אש ועפר רוח ומים, אבל השדים נבראו מ'אש ורוח' בלבד. ומרוב קלותן הם שטיין בכל העולם, וגם למעלה ושומעין מאחורי הפרגוד וכו'. וכתב שענין אכילתן כמו האש שמלחך המים וכו', וענין מיתתן בפירוד היסודות של האש והרוח, ע"ש עוד.
- ב. מקשין דבאבות (פ"ה מ"ו) תנן דעשרה דברים נבראו בין השמשות ותנן די"א אף המזיקין, וכתב הרע"ב וז"ל אף המזיקין, אלו השדים, שלאחר שברא הקב"ה אדם וחיה מתעסק בבריאתן, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופיהן עד שקדש היום, ונשאר רוחות בלא גוף, עכ"ל ומקורו במדרש רבה (שם). ומבואר דאין להן גוף ודלא כמשמעות סוגיין דיש להם גוף ואוכלין ושותין וכו'.
- ג. ויש שתי עפ"י רש"י בסנהדרין (קט). דיש ב' מיני שדים, דשדים יש להם צורת אדם ואוכלין ושותין כבני אדם: ורוחין, בלי גוף וצורה, ולילין. צורת אדם אלא שיש להם כנפים. ומבואר דיש שדים בלי גוף וצורה. וע"ע במגדים חדשים.

כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות בקשת ובנשיא וכהנים... בזמן שבהמ"ק קיים שהיו עומדין על דוכנן ומברכין את ישראל בשם המפורש.

[ב] נחלקו רש"י ותוס' בטעם איסור הסתכלות בכהנים בשעת נש"כ, אי האיסור עפ"י סוגיין משום דהמסתכל בשכינה עיניו כהות, או שהוא שאין להם להסיח דעתם, דיון בזה.

- א. בגמ' מבואר דאחד מן הדברים דהמסתכל בהן עיניו כהות הוא 'בזמן שביהמ"ק קיים בכהנים וכו'.
- ב. במתני' דמגילה (דף כד:) תנן דכהן שיש בידיו מומין לא ישא כפיו משום דהעם מסתכלין בו, ומוכח דיש איסור על העם להסתכל בכהנים, ונחלקו רש"י ותוס' בטעם הדבר. דרש"י פי' (שם) עפ"י סוגיין דהמסתכל בכהנים בשעה שנושאין את כפיהן עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהן.
- ג. ותוס' כאן הביאו דבריו, והקשו הא ה"מ בזמן שביהמ"ק היה קיים כדאיתא בגמ' הכא, אבל דינא דכהן שיש בו מום נוהג גם בזמנה"ז [כדמוכח התם] וע"כ דיש טעם אחרת בהא דנאסר ההסתכלות בכהנים בשעה שנושאין כפיהם.
- ד. ולכן פי' תוס' דטעמו משום היסח הדעת, דע"י שהעם מסתכלים יסוחו דעתם מן הברכות. וצ"ב מה לי שסיחחו דעתם.
- ה. בדבר אברהם (ח"א סי' ל"א) ביאר באופן נפלא עפ"י יסוד החרדים שכתב (הובא בביאור הלכה סי' קכ"ח א') דיש מצוה על הישראלים 'להתברך' מהכהנים, ולכן הם חייבין לכוון דעתם להברכה, ומובן דאין להם להסיח דעתם מן הברכה כדי שיקבלוהו. ובאג"מ (או"ח ב' סי' ל"ב) חידש עוד דיש חיוב מה"ת על העם לענות אמן משום קבלת הברכה.
- ו. הנה תוס' הקשו על רש"י דבגמ' מפורש דעיניו כהות בהסתכלות בכהנים הוא רק בזמן המקדש שברכו בשם המפורש.
- ז. ויש לתרץ בתרי אנפי. [א] דברש"י על הרי"ף (במגילה שם) כתב דאה"נ ומתני' דמומין הוא דוקא בזמן שבהמ"ק קיים. [ב] בתוס' הרא"ש (מגילה שם) תי' דגם בזמנה"ז יש איסור הסתכלות משום שה' מציץ מבין קשרי אצבעותיהם שנאמר משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים.
- ח. וכן בזוהר (הובא בתוס' חדשים על המשניות) משמע דגם בזמנה"ז אין להסתכל משום כבוד השכינה, והא דאמרו שהוא דוקא בזמן בהמ"ק היינו שיהיו עיניו כהות [וי"ל גם רש"י נתכוון לזה דכיון דאז היו עיניו כהות לכן גם עכשיו אין לעשות כן].
- ט. ובביאור הך פשרה של הרא"ש דמציץ מן החרכים וכן בהזוהר דיש לכה"פ 'כבוד השכינה', יש לפרש דבזמן המקדש ע"י שברכו בשם הוי"ה היה השכינה שורה, אולם גם היום מברכין בשם אדנות שהוא קריאת שם הוי"ה [כמו שביאר בחידושי מרן ר"י הלוי הל' ע"ז] והוי 'כאילו' מברכים בשם המפורש, ושפיר מקרי שהשכינה 'מציץ מן החרכים' בהסתר פנים ודו"ק.
- י. תוס' הביאו נ"מ בשם הירושלמי דר' חגי אמר אנא מסתכל ולא מסחנא דעתאי, וחזינן דחכם וזריז אין לחשוש, והך היתר אינו אלא לתוס', אבל לרש"י אכתי יהא איסור הסתכלות. [אולם בדבר אברהם (שם) צידד דרש"י מודה לתוס' ויש ב' דינים ושפיר נאסר גם בזמנה"ז ונסתלק מקצת הנ"מ ע"ש].

יוסף בן יועזר אומר שלא לסמוך, יוסף בן יוחנן אומר לסמוך וכו'.

[ג] צ"ב במאי נחלקו בסמיכה ביו"ט, ועיין גמ' ע"ב דאל תהא שבות קלה בעיניך דנחלקו בה גדולי הדור.

- א. בגמ' ביצה (דף כ.) נאמר ב' מהלכים בטעם מחלוקת ב"ש ובי"ה אי סומכין על שלמי חגיגה, דאיכא תנא דביאר דעת ב"ש דשלמי חובה אינו צריך סמיכה כלל. ואיכא תנא דבי"ש לא ס"ל תיכף לסמיכה שחיטה ולכן אפשר לסמוך מעיו"ט.
- ב. להלן אמר ר' יוחנן דנחלקו בדין שבות, משמע דגם לבי"ש צריך סמיכה, ורק דנחלקו אי ביטלו דין סמיכה משום שבות.
- וכ"כ תוס' בביצה שם (ד"ה דלא) דר' יוחנן הוא שיטה שלישית, אולם הטו"א ועוד מפרשים נקטו דגם לר"י נחלקו בתיכף.

דף טז: דבר אל בני ישראל וסמך, בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות.

[ג] תוס' (קידושין דף לו.) הקשו למ"ל קרא למעט נשים מסמיכה, תיפוק ליה דהוי מצוה שהזמן גרמא כיון דאינו נוהג בלילה.

- א. בתוס' הקשו למ"ל למעט נשים מסמיכה תיפוק ליה דהוי זמן גרמא, ותי"ד דסד"א דנילף משחיטה שכשרים לשחוט.
- ב. בטורי אבן כאן תי" עפ"י מה שכתב לייסד דגדר של מצות עשה שהזמן גרמא הוא רק כשהיום גורם המצוה, ומחמת לילה ליכא חיוב, אבל דבר שהחיוב נמשך גם אח"כ והלילה אינו אלא הפסק בעלמא לא מקרי זמן גרמא [ובזה תי" גם הא דמילה לא מקרי זמן גרמא, כיון דנמשך חיובו גם אחר הלילה. וכן הוכיח מהא דאין לוקין על נותר משום לאו הניתק לעשה, ונימא מאחר דאין שורפין נותר בלילה אין נשים מצוות בה ולא יהא ניתק לעשה ויתחייבו מלקות, וע"כ דלא מקרי זמן גרמא].
- ג. הריטב"א בקידושין תירץ וז"ל דכי אמרינן מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות במצוה שבחובה לגמרי דכי מטי זמן חיובא לא סגי דלא מקיימי, אבל הא דאינו בחובה לגמרי אלא שבא להכשיר קרבנו אם ירצה שיעלה לו לרצון הו"א דא' אנשים וא' נשים חיובן שוין עכ"ל. [נעמק זרקה (ערך חגיגה) ז"ל כוונתו דמנ"ת שהן זאין להכשיר הדבר כגון סמיכה שהיא זאה להכשיר הקרבן והוא דין דהקרבנות הקרבן גם הנשים חייבות, ובהנהגת ר"ש טו"ז (מנחות מג.) הדין דכשאינו חוב גמור ליכא פטור דז"ג].

ואין בנות ישראל סומכות, ר' יוסי ור' שמעון אומרים בנות ישראל סומכות רשות.

[ד] מבואר דר' יוסי ור"ש התיירו לנשים לסמוך, ומשמע דלת"ק אסורות לסמוך, צ"ע מהכ"ת שתהא 'אסור' לנשים לסמוך.

- א. רש"י בר"ה (דף לג.) כתב בדעתו דהוי בל תוסיף כשאשה עושה מצוה שאינה חייבת בה. והראשונים דנו הרבה בדבריו.
- ב. רש"י בעירובין (דף צו.) כתב 'דנראה כמוסיפה' דאינו ממש בל תוסיף אלא דנראה כמוסיף, וני"מ כשנראית שאינו להוסיף.
- ג. תוס' בעירובין (שם) כתבו דרק בסמיכה דהוי כעבודה בקדשים ושופר שנאסר משום שבות וכדומה נאסר להך תנא.
- ד. הראב"ד בתורת כהנים (ריש ויקרא) כתב דכל מצות דפטורות אם יעשו שמא יבוא לידי זלזול המצוה או לקלקול.
- ה. וני"מ בין הטעמים, דלרש"י והראב"ד ת"ק אסור בכל מצות שהזמן גרמא, ולתוס' רק מצות שיש בהן דררא דאיסורא.

[ה] נחלקו הראשונים האם יש להוכיח מסוגיין דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא. ועוד נחלקו אי סומכין בכל כחן.

- א. תוס' ר"ה (דף לג.) ד"ה הא) כתבו בשם ר"ת דקיי"ל כר' יוסי דנשים סומכות רשות, ונשים יכולות לברך על מצות שהזמן גרמא, ומשום ברכה שאינה צריכה לא איכפת לן דאינו אלא מדרבנן וכו'. וכן נקטו עוד ראשונים.
- ב. אולם הרמב"ם (הלי' ביצית פי"ג ה"ט) כתב דנשים פטורין מן הביצית ואם רצו מתעטפים בלא ברכה, וכן כל מצות שהזמן גרמא.
- ג. להלכה נחלקו המחבר ורמ"א, דבשו"ע (סי' תקפ"ט סעיף ו') כתב דנשים יכולות לתקוע [אע"פ דפטורות] אבל לא יברכו, והרמ"א כתב דהמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא.
- ד. הר"ן (קידושין דף לא.) הסכים לר"ת אבל לא לראיותיו אלא ביאר הטעם משום דגם הן מקבלות שכר כאינו מצווה ועושה, ויכולין לומר וצונו כיון דהאנשים נצטוו בה. וכן מצינו בהראב"ד (תורת כהנים, ריש ויקרא) שהביא ב' דיעות אי הותר סמיכה בכל כחו בנשים, וביאר השיטה דמותרת לסמוך בכל כחן משום "דהמצוה ניתן לאנשים חובה ולנשים רשות". הרי דס"ל דיש לנשים קיום גמור במצות שהזמן גרמא.

ה. ר' אלחנן (קוב"ש קידושין אות קמ"ב) ביאר דעת ר"ת עפ"י הר"ן והראב"ד הנ"ל דיש להם מצוה קיומית והן נכללות בעצם ציווי של המצוה ורק שאינן נענשות עליו וכעין מצה כל שבעה דהחזקוני והגר"א נקטו דיש בזה מצוה קיומית, וגם נשים דיש להן קיום מצוה שפיר יכולות לברך ולהראב"ד זה גם דוחה איסורים להתיר סמיכה וכלאים בביצית. [וכ"כ בדברי יחזקאל סי' כ"ח].

ו. בשבט הלוי (ח"ה סי' א') האריך לחלוק על הנ"ל וביאר דנחלקו ר"ת והראב"ד מ"ט יכולות לברך, דר"ת כתב משום דברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן, ומשמע דלית להו קיום מצוה, וכן אסר סמיכה בכל כחן [ועיין תוד"ה לעשות] אפילו בקרבן שלהם. וע"כ דלר"ת אין בו קיום מצוה כלל, והוי רק נחת רוח להם שיכולות לעשות, משא"כ להראב"ד הרי זה קיום מצוה גמורה דעצם המצוה ניתנה בסיני לאנשים חובה ולנשים רשות, וכן הותר סמיכה. וכתב דקיי"ל כהראב"ד. [ועי"ע בח"ט סי' ב.].

ז. רבינו מנוח (לולב ז' ז"ט) כתב דגם אין נשים אין מברכות מ"מ שהחיינו יכולות משום דאין בה וצונו, הרי נקט דיש להם קיום.